

Bogu prijetno, in z vsakim grehom se bliža popolnosti, se bliža večni lepoti, ki je večni greh.“ Skoro neverjetno se nam zdi, če dostavlja Cankar k temu delirskemu razmotrivanju globok vzdih: „Gorje mi, da sem se udal morali, sovražniku, ki zalezuje človeka od rojstva.“ S takimi globokoumnimi nazori gre naš Zaratustra na tisto delo, katera se mu zdi očitvidno najvažnejše na svetu: vživanje poltenih strasti.

Bil je na Slovenskem mož, ki je kratko rekel, da je taka stvar edino le za v peč, kjer bi morda še kaj koristila nesrečnemu človeštvu. A na Slovenskem so silno inteligentni ljudje, ki so razsvetljeni od žarkov tiste svetovno-slavne filozofije, katera je rajnega Nietzscheja, patrona vsega modernizma, privedla popolnoma logično v norišnico. In ti so bili silno ogorčeni nad tem „farizejem in velikim duhovnom.“

Tem prijateljem pa grozi zdaj Cankar v zahvalo: „Tako daleč bom še prišel, da bom pisal burke za predmestne ljudi, da se bom prevračal — pisano oblečen clown — na odru pred debelimi mesarji in njih trebušnimi soprogami in pisal bom dvoumne novelete za trško inteligenco.“ In kaj bo Cankar podajal tej „trški inteligenci“! On jim naravnost napoveduje svojo in njihovo literarno bodočnost: „Zdaj je pot gladko zarisana: z zmagošlavnimi koraki v navadnost, v smrdečo vsakdanjost!“ —

Skozi to umazano odejo se sveti semtertja kak izgubljen biser. Kajti Cankar ni bil vedno literaren proletarec s papirnato krono namišljenega nadčloveštva na glavi. Imel je bogato doto, a šel je kakor znani njegov prednik iz domače hiše v tujino, in tam je Venera s svojimi muzami zapravljala njegove lirične bisere. „Erotika“ je prizor iz te blodnje po tujini. „Trški inteligenci“ napoveduje Cankar, da ji ne bo prizanesel niti z zadnjo stopnjo v tem razvoju. Takrat pa mu želimo, da tudi on sede in začne mirno premišljevat, ali ni bolje tam, v hiši „farizeja“, odkoder je pobegnil s svojo zlato in biserno doto. Morda bo spoznal takrat, da je „veliki ogenj, ki je opalil njegove ponižne cvetove“, zdravilnejši, kakor pa pohotno in mefistovsko hvalisanje gotovih ljudi, ki se naslanjajo ob vsem, kar je nenravnega!

Založnik je knjigo že sam precej kritiziral s tem, da se nam je ni upal poslati v oceno. Mi pa smo storili dovolj, da smo iz nje nekaj citirali.

L.

Šolska izveštja. Letošnja šolska izveštja imajo več zanimivih sestavkov. Pred vsemi omenjamo spis dr. Dragotina Lončarja v „Izveštju c. kr. II. drž. gimnazije v Ljubljani“:

„O gostosti prebivalstva na Kranjskem“, kateri nam podaja v mnogih tabelah primerjalno statistiko naše dežele. — „Izveštje mestne nižje realke v Idriji“ nam popisuje ustanovitev tega zavoda, gospod Maks Pirnat pa v prijetnem spisu razlaga pomen in postanek „Slovenske pesmi idrijskih rudarjev“ z življenjepisom pesnika Iv. Majnika, bivšega beneficiata idrijskega, in skladatelja Jož. Gnezda, organista idrijskega. Spis je lokalno jako pomenljiv za Idrijo. Nas je zanimalo v njem najbolj to, kako so duhovniki že v sredi prošlega stoletja skrbeli za znanstveno vzgojo idrijske mladine. Majnik je ustanovil nekak zasebni tečaj za nižje gimnazijske razrede. To je bilo nekako nadaljevanje nekdanje trirazredne nižje gimnazije, ki je obstajala v Idriji od leta 1784. do 1797., katero so pa zopet začasno oživili duhovniki Jak. Praprotnik, Gašper Schwab in Jož. Globočnik v letih 1823 — 1827 in Iv. Majnik 1844 — 1849. — V izveštju novomeške gimnazije je objavil dr. Gašper Pamer zgodovinski spis: „Das k. k. Staats-Obergymnasium zu Rudolfswert.“ Najprej podaja nekaj splošne novomeške zgodovine izza dvanajstega stoletja sem, potem pa popisuje zgodovino frančiškanske gimnazije. Spis se bo nadaljeval. Ravnatelj gospod dr. Fr. Detela pa nam popisuje rajnega o. Ladislava Hrovata kot jezikoslovca, učitelja in duhovnika. Spis je sicer kratek, a lep in poučen. — Izveštje ljubljanskih uršulinskih šol nadaljuje razpravo „Umna gospodinja.“

Navod za poslovanje slov. raiffeisen-skih posojilnic. Spisal Svetoslav Premrou, uradni vodja „Centralne posojilnice“ v Gorici. Gorica. Samozaložba pisateljeva. Tiskala „Narodna tiskarna“. 1902. Str. 245. — Ta knjiga nam je najjasnejši dokaz, kako naglo se je narodno-gospodarska misel povzdignila med Slovenci do intenzivnosti in višine, o kateri se nam pred petnajstimi leti še sanjalo ni. Družabno življenje je okrepilo in vzgojilo skrite moči v ljudski duši, in te se zdaj razvijajo v novi in krepki delavnosti. G. pisatelj je postavil za geslo knjigi besede, ki jih je govoril dr. Krek na drugem slov. katoliškem shodu o združništvu:

„In če me vprašate, kaj me najbolj veseli pri kmečkem gibanju, pri posojilnicah, pri združnemu gibanju, bom ponavljal zopet: Gmotni dobiček je postranska stvar, ker če so ljudje delavni in zdravi na duši in na telesu, potem Vas vprašam: kje je tista moč, ki jih bode ustavila? Glavna stvar je medsebojno prijateljstvo, ta medsebojna zveza, iz katere

izvira misel, ki je poglavitna pri organizaciji: misel delovati za splošno korist.“ —

Ta osnovna misel vsega združnega gibanja pa je izpeljiva le, če je tudi tehnično znanje ljudstva toliko razvito, da more zadovoljati vsem novodobnim zahtevam. Ko smo začeli snovati prva društva, smo imeli na razpolago same neuke ljudi, saj doslej v naši domovini ni bilo nikjer priložnosti, da bi se preprosti mož učil knjigovodstva in finančnih znanosti. Zdrava pamet in neutrudna pridnost sta povzdignili naše ljudstvo, da stoji naš kmet kot združnik zdaj na enem prvih mest v Avstriji.

Ta „Navod“ pa ima namen, da pouči posojilničarje v vseh podrobnih pozameznostih njihovega knjigovodstva. Ozira se na knjige, ki jih je vpeljala „Gospodarska Zveza“ in ki so vzorne v vsakem oziru. Tako bo vse poslovanje edinstveno in enako, kar je poglaviti pogoj za točnost revizije. Zato to knjigo prav srčno pozdravljamo in jo splošno priporočamo.

C.

Naši liberalci. Prvi snopič: Liberalna „vera“. Ljubljana 1902. Založilo in na svetlo dalo „Obrambno društvo“. Tiskala Katoliška Tiskarna. — „Obrambno društvo“ ima jako plemenit namen, da v teh burnih časih, ko so pojmi pravice in krivice često tako motni, daje obrambo krivično napadenim. V tej prvi svoji knjižici brani to, kar se najbolj napada in obrekuje, namreč katoliško vero in njene zastopnike. Način je originalen: Ta knjižica obstoji skoro iz samih nasprotnih citatov, kateri že sami ob sebi kažejo vso ničevost nasprotniške borbe. Za manj izobražene čitatelje so pa povsod pristavljene tudi apologetične opazke.

Brez dvoma bodo to knjižico povsod čitali z največjim zanimanjem. Tu imamo podoben slučaj, kakor pri Kreiterjevi knjigi: „Confessionelle Brunnenvergiftung.“ Površno in malomiselno občinstvo bere dan na dan veri in npravnosti sovražne spise, a se ne potruži toliko, da bi premislilo, kaj se mu podaja, ampak sprejema vse ter se nekako apatično navzame tega strupa, da skoro samo ne ve, kdaj. Treba je pa zbrati iz sovražnega slovstva najznačilnejše poteze, jih sestaviti v živo sliko ter jasno pokazati vso ničevost in puhlost protiverskih ugovorov, ki slone po navadi na nejasnih frazah brez gotovega pojma ali pa na zgodovinskih lažeh —: in tedaj šele začenja misliti novodobni čitateljski vsakdanjik.

Kar je v tej knjižici nabranih citatov, kateri predstavljajo versko mišljenje liberalcev, so pač taki, da vsakomu popolnoma jasno doka-

zujejo, da je liberalizem dandanes s svojo modrostjo pri kraju. To vse verjeti, kar liberalci sodijo o veri in cerkvi, morejo samo idioti; po njih naukih delovati pa morejo le npravno jako nizko stoječi individui. Zaraditega pa je tudi jasno, da ta stranka nima prihodnosti; kajti življenje strank je odvisno od njihovih idej, od njih moralnosti in od njih logike.

R.

Hrvaška književnost.

Dr. A. Tresić Pavičić. „**Finis Reipublicae.**“ **Historična drama.** Zagreb. Tisak Antuna Scholza. 1902. — Hrvaško slovstvo je obogatilo mnogodaroviti in plodoviti pisatelj-pesnik Tresić že z lepimi doneski: z pesmami, povestmi, potopisi, filozofičnimi ter političnimi spisi in tudi z dramami: „Ljudevit Posavski“, „Simeon Veliki“ in „Katarina Zrinska“. Najnovejše Tresićevo delo „Finis Reipublicae“ je pa zatrdno najlepši književni donesek, je v hrvaškem pesniškem in dramatičnem slovstvu zares nekaj posebnega, imponantnega.

Kakor kaže že naslov te drame, obdeluje v nji pesnik konec najsilnejše ljudovlade, kar jih je kdaj videl svet, ljudovlade rimske.

Drzen je bil poizkus, vredno in dostojno predstaviti ta veliki zgodovinski dogodek, ki je pretresel ves svet v njega tečajih. Drzen tem bolj, ker ga je obdelaval že največji dramatični mojster Shakespeare. Ali se je Hrvat Tresiću posrečil ta poizkus? Naša sodba je: Prav dobro in častno, in tudi povse izvirno.

Drama je zasnovana na široki podlagi. Pesnik nam jo razvija v dveh delih. Prvi del (prvi večer) „Urota“ ima tri čine: „Cezarov afrikanski trijumf“, „Antikaton“ in „Anagnorisis“. Drugi del (drugi večer) „Erinije“, takisto: „Idi Marta u Brutovoj kući“, „Progonstvo“ in „Heimarmene“ z dvema slikama: „Proskripcije Fulvije“ in „Zadnji Rimljani“.

Razvoj je dolg. Vendar čitatelja nikakor ne utruji in izvestno tudi gledavcem ne bo predolg. Dasi so nam v drami opisani dogodki kolikor toliko že vsi znani iz zgodovine, vendar nas močno in globoko zanima izvirna Tresićeva bogata osnova, duhovito izvedeni razvoj, krasni jezik in silna moč v pripovedanju in predstavljanju, ki nas popolnoma osvoji, nikdar ne z dolgočasi ali utruji, marveč vedno bolj napeto ohranja našo pozornost. Tehnika je torej izborna zadeta in izvedena. In vodilna ideja?

V ospredje je postavil pesnik očetomorca Bruta in njegova ženo Porcijo, hčer Katona